

9. Олійник В. Освіта впродовж життя : як вчити і чого вчити дорослих? / В. Олійник // Управління освітою. – 2010. – №. 1. – С. 4–7.

10. Попов А., Шумова Н. Дифференцирующие факторы учебно-воспитательной работы при освоении психологии студентами физкультурного вуза / А. Попов, Н. Шумова // Спортивный психолог. – № 3(6). – 2005. – С. 57–64.

11. Современные концепции профессионального образования студенческой молодежи : [коллективная научная монография] / отв. ред. А. Нагорнова. – Ульяновск : SIM-JET, 2015. – 496 с.

12. Billett S. Learning through work : Workplace participatory practices / S. Billett // In H. Rainbird, A. Fuller & A. Munro (Eds.), *Workplace Learning in Context*. – London : Routledge. – 2004. – P. 109–125.

13. Eraut M. Transfer of knowledge between education and workplace settings / M. Eraut // In H. Rainbird, A. Fuller & A. Munro (Eds.), *Workplace learning in context*. – London : Routledge. – 2004. – P. 201–221.

14. Field J. Lifelong Learning and the New Education Order / Field J. // Trent haw Books. – 2000. – P. 8.

УДК 371.13+373.2:373.67

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Івершинь А.Г., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний університет
імені К.Д. Ушинського»

У статті пропонується до розгляду модель формування художньої культури майбутнього вихователя дітей дошкільного віку. Зроблено спробу довести, що художня культура особистості є синтезом цілеспрямованої діяльності з освоєння художньо-творчого досвіду, самоактуалізації, реалізації індивідуального художньо-культурного розвитку.

Ключові слова: культура особистості, художня культура, формування художньої культури майбутнього вихователя.

В статье предлагается к рассмотрению модель формирования художественной культуры будущего воспитателя детей дошкольного возраста. Сделана попытка доказать, что художественная культура личности является синтезом целенаправленной деятельности по освоению художественно-творческого опыта, самоактуализации, реализации личного художественно-культурного развития.

Ключевые слова: культура личности, художественная культура, формирование художественной культуры будущего воспитателя.

Ivershyn A.H. THE FORMATION OF THE ARTISTIC CULTURE OF THE PERSONALITY OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATION IN THE ARTISTIC ACTIVITY

This article is devoted about the problem of the formation of the artistic culture of a student, the future educator of preschool children. The author proves that the artistic culture of the individual are a synthesis of purposeful activity in the development of artistic and creative experience, self-actualization, the realization of personal cultural development.

Key words: personal culture, artistic culture, process of shaping artistic culture of future educator.

Постановка проблеми. Сучасний процес глобалізації культурного й освітнього простору зумовив перехід до педагогічної парадигми, де центральне місце посідають загальнолюдські цінності, культура, виховання «людини культури». Культура, яка за своєю специфікою має унікальну можливість впливати на особистість, розглядається як універсальний засіб формування світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, духовно-творчого потенціалу, художньо-образного мислення, тобто всіх якостей і ознак, які, згідно з новою парадигмою вищої пе-

дагогічної освіти, повинна мати творча, гармонійно розвинена особистість. З огляду на це, тема, яка порушена у статті, є актуальною.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення теоретичних і методичних аспектів формування художньої культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Культурологічним аспектам освіти, гуманітаризації та гуманізації освітнього простору присвячені наукові праці І. Зязю-

на, Л. Масол, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Шевнюк та ін. Дослідники (Н. Багдасар'ян, Д. екхерст, М. Каган, Е. Маркарян, С. Освальд, Л. Стоун, Н. Чавчавадзе) розглядають культуру у векторі особистісно-діяльнісного підходу, в якому особистість є творцем і носієм культури, а культуру як таку, що створює умови для оптимізації процесу інтеграції особистості в соціумі, для розвитку творчого потенціалу.

М. Каган характеризує внутрішню будову культури, розглядаючи її як похідне від діяльного людського буття, що забезпечує передання і накопичення наукових і практичних знань і вмінь; духовних цінностей; морального досвіду; художньої інформації; спілкування; художню діяльність. [4]. Отже, дослідники першоосновою вважають діяльну природу культури.

У культуротворчій концепції М. Бахтіна стверджується, що людина повинна мати здатність дивитися на своє буття з боку, повно і глибоко усвідомлювати його. Усвідомлювати – це водночас знати своє буття і знати буття іншого. Усвідомлювати – значить, вміти бачити, чути щось, перебуваючи між миттєвим, зникаючим «Я» та «Я» остаточною, завершеним.

М. Бахтін стверджує, що «свідомість є там, де є дві свідомості», «дух є там, де є два духи». Саме так розкривається загальне визначення духовного життя людини, здатної вільно перетворювати своє буття. Сполучені в особистісній самосвідомості поняття «Я й Інший», «Я і Ти» розвиваються зусиллями самосвідомості, здійснюючись у культурі, у спілкуванні культур, в естетичній діяльності. Отже, буття в культур є формою становлення і перетворення свідомості [2].

Вчені (О. Гребенюк, Т. Гребенюк) розглядають художню культуру як сукупність якостей особистості і властивостей індивідуальності, які забезпечують повноцінне спілкування особистості з навколишнім світом і активне перетворення її «за законами краси», у результаті чого відбувається розвиток індивідуальності, розкриття всіх сутнісних сил людини (потреб, умінь, свідомості, почуттів, волі) [1].

Поняття «художня культура особистості» вчені пов'язують із формуванням ціннісного ставлення людини до мистецтва. Так, В. Давидович, Ю. Жданов, М. Каган та ін. вважають, що художня культура – це відносно самостійний шар культури, деяка цілісність, що утворилася завдяки діяльності, пов'язаній із мистецтвом. Вона є «продуктом» будь-якої художньої діяльності людини [4, с. 27].

Д. Кабалецький розглядав художню культуру особистості як здатність сприйма-

ти і творчо відтворювати мистецтво, породжене життям і нерозривно з ним пов'язане, яке несе в собі почуття і думки людини, життєві ідеї й образи [3].

Виклад основного матеріалу дослідження. Мистецтво є одним із найвпливовіших засобів виховання духовних та інтелектуальних сфер особистості, збагачення естетичного досвіду, що й обумовлює її розвиток і саморозвиток. Саме мистецька діяльність найефективніше впливає на розвиток креативних якостей особистості. Значну наукову і практичну зацікавленість викликають дані про стимулюючий вплив мистецтва на здібності учнів, на їхній загальний розвиток і підвищення успішності навчання. З великим навантаженням справляються ті учні, які мають розвинені художні інтереси, адже мистецтво зосереджує в собі великий потенціал продовжувальних сенсорних впливів, що дозволяє мозку розвиватися рівномірно і повноцінно.

Мистецтво, як жодна інша форма суспільної свідомості, сприяє духовному вдосконаленню людей, самооновленню традицій і норм культури міжособистісного спілкування, формуванню понять про духовні та загальнолюдські цінності як критеріїв оцінки окремих явищ життя, адже в процесі сприймання, усвідомлення й осмислення трагічного і комічного, прекрасного і потворного, піднесенного і низького, що закодовано в художніх образах, виховується й розвивається особистість.

Мистецтво, яке здійснює через активізацію переживань людини пізнавальну, естетичну, гедоністичну та креативну функції, дає можливості для реалізації світоглядної культури особистості. Мистецтво є феноменом культури, в якому фіксується і концентровано виражається досвід самовизначення людства, оскільки мистецтво має свій світоглядний зміст, узагальнений в ідеях філософської свідомості, смисло-життєвих орієнтирах моралі, концептуальних ідеях релігії та узагальнених образах міфології. Це має велике значення для всебічного розвитку особистості, вироблення в неї ціннісних настанов, що надалі перетворюються на стрижень життєвих орієнтирів і поведінки, стають безпосереднім мотивом пізнання світу й особистісної самореалізації.

Спілкування з мистецтвом є процесом творчим, що вимагає від глядача народження власної особистісно значущої думки, творчого самовираження, яке є джерелом переконливості результату взаємодії з художнім твором, його емоційної виразності та змістовності. Складність дослідження та з'ясування всіх складників творчості лю-

дини зумовлена її багатогранністю, невичерпною кількістю чинників, що суттєво впливають на творчі процеси. Найважливішим є не лише результат творчості, але й ті зміни, яких зазнає сам суб'єкт творчої діяльності – нові складники аналітичного потенціалу, розширені уявлення про творчі можливості. Отже, особистість винаходить оптимальні шляхи до професійного й особистісного саморозвитку. Формування культури особистості як суб'єкта розвитку суспільно-історичної культури полягає в становленні сутнісних сил і відносин, у саморозвитку.

Художню культуру особистості Д. Сальдаєва розуміє як інтегральну якість людини, що характеризує гуманістичну спрямованість її ціннісних стосунків, усвідомленість, переживання цінностей художньої культури суспільства й індивідуальні творчі способи культурної художньої діяльності в соціумі; здатність до трансформації суспільної художньої культури в особистісно значущому, її творче відтворення в процесі художньої діяльності [7].

Інші вчені (І. Лернер, І. Журавльова) висловлюють думку про «особистісну художню культуру», яка є інтеграційним утворенням «художньої розвиненості» і «художньої освіченості» [5]. Особистісна художня культура передбачає любов до художньої творчості, мистецтвознавчі знання, досвід творчої діяльності, емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва, зразків художнього смаку, критичне, вибіркоче ставлення до всляких явищ мистецтва.

Н. Крилова виділяє такі компоненти художньо-естетичної культури особистості: знання, переконання, смаки, вміння, навички, норми, почуття й емоції [10]. М. Верба як важливі компоненти розглядає естетичні інтереси, потреби, смаки, ідеали, в яких проявляється вибірково-оцінна функція естетичної свідомості, а також естетичні почуття, уява, художньо-образне мислення, художні здібності [10]. А. Демченко розкриває структуру художньої культури особистості як взаємозв'язок компонентів: когнітивного (теоретичні знання про мистецтво, творчість, художня діяльність, культурна компетентність); мотиваційно-ціннісного (культурний художній досвід, спрямованість на культурну пізнавальну художню діяльність, інтереси, цілі); операціонального (культурна художня діяльність, художні вміння) [10].

Узагальнюючи розглянуті вище положення, доходимо висновку, що художню культуру особистості становлять:

– художні потреби, тобто потреби в художніх переживаннях, інформації та діяль-

ності (сприйняття, виконання та створення виробів мистецтва). Основними параметрами потреби є пізнавальні процеси, почуття, смак, оцінка;

– художні інтереси, які характеризують усвідомлене прагнення особистості до мистецтва. Художні інтереси розрізняються за широтою, за спрямованістю на різні види, жанри, стилі в мистецтві, за ступенем їх реалізації;

– мотиви художньої діяльності, які безпосередньо пов'язані із природою і сутністю мистецтва;

– художні смаки, що визначаються як оцінка художньо-естетичної значущості явищ мистецтва відповідно до поглядів, почуттів та ідеалів особистості;

– ціннісні орієнтації, які зумовлюють спрямованість особистості та її діяльність у сфері художньої культури;

– художні знання, вміння і навички, тобто знання в галузі історії та теорії мистецтва, вміння і навички сприйняття, аналізу, виконання і створення продукту творчості;

– художні здібності, які визначають успішність виконання творчої роботи;

– цілеспрямований і вольовий характер перетворюючої діяльності.

Художня культура особистості виявляється в цілеспрямованій діяльності з освоєння художньо-творчого досвіду, у самоактуалізації, у реалізації індивідуального художньо-культурного розвитку відповідно до інтересів особистості та суспільства.

В. Сластьонін зазначає, що «цінності і норми культури, мистецтво, моральність, всі досягнення духовної сфери життя повинні створювати атмосферу зверненості до людської особистості, проникати в усі структури цілісного педагогічного процесу, забезпечувати його орієнтацію на гуманітарно-особистісний розвиток студентів» [8, с. 112].

Від професіоналізму вихователя, його світогляду, культуротворчих здібностей і особистісних якостей залежить успіх втілення будь-якої педагогічної концепції. Зміна пріоритетів освіти з навчальних на розвивально-виховні зумовлює нові вимоги до особистості педагога: високу ерудицію і педагогічну майстерність у художній галузі, готовність до постійного професійного зростання, неперервну освіту і самоосвіту, творчість. Оскільки майбутній вихователь через специфіку своєї професійної діяльності проводить освітню роботу в галузі художньо-естетичного розвитку дітей, художня культура є важливим складником його особистості.

У психологічній науці проблема особистості дістала фундаментальне обґрунту-

вання в працях Б. Ананьева, К. Абульханово-Славської, Л. Божович, О. Леонтьєва, В. омова, С. Рубінштейна й ін. Так, К. Платонов у загальній структурі особистості виділяє такі групи критеріїв: спрямованість (переконання, схильності, інтереси, світогляд); досвід (знання, уміння, навички, звички); психічні процеси (почуття, емоції, мислення, пам'ять); біопсихічні процеси (темперамент, патологічні властивості тощо) [6].

Суголосно із критеріями особистості концепції К. Платонова розкріємо внутрішні детермінанти художньої культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти з урахуванням специфіки його професії.

Спрямованість особистості пов'язана з художнім освоєнням світу, що відображає прагнення індивідуума до постійного «піднесення потреб», що створює, у свою чергу, нові можливості для більш глибокого засвоєння загальнолюдських цінностей культури.

Життєвий і творчий досвід вихователя закладу дошкільної освіти в галузі художньої культури є основою всіх інших властивостей і характеристик, зумовлених художньо-педагогічною діяльністю. Ціннісні орієнтації вихователя, його художній смак і потреби, інтереси й ідеали засновані на набутому досвіді спілкування із творами мистецтва.

Психічні процеси. Для формування художньої культури вихователя закладу дошкільної освіти, безумовно, важливими є: художнє сприйняття і художнє мислення, гнучкість адаптації, що дозволяє освоювати й інтерпретувати явища художньої культури, емоційна реактивність педагога.

Психофізіологічні особливості. Художня культура вихователя закладу дошкільної освіти зумовлена особливостями темпераменту, динамічністю і стабільністю нервової системи, що сприятливо впливає на його професійну діяльність.

Розуміючи, що описані вище критерії художньої культури особистості взаємопов'язані та взаємодіють один з одним, дослідники відносять художню культуру особистості передусім до сфери досвіду, виходячи з того, що ця якість формується протягом усього життя та складається в процесі залучення особистості до художньої культури суспільства.

Так, Р. Тельчарова вважає, що художня діяльність, яка націлена на засвоєння і примноження духовних багатств суспільства, водночас сприяє особистісним перетворенням фахівця, впливає на його особистісний культурний розвиток [9].

У низці досліджень розглядаються проблеми формування художньої культури

студентів. Формування художньої культури особистості вчені розуміють як педагогічно керований процес опанування особистістю цінностей художньої культури суспільства під час діяльності та спілкування [9].

Формування художньої культури студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Дошкільне виховання» здійснюється, зокрема, у процесі вивчення дисциплін «Образотворче мистецтво з методикою викладання», «Декоративне мистецтво та основи дизайну». Презентуємо змістовий складник формування художньої культури вихователя закладу державної освіти в такій умовній моделі.

1. Художньо-теоретичний компонент формування художньої культури майбутнього вихователя передбачає розуміння образотворчого мистецтва як елемента культури людства, чинника розвитку особистості; як виду діяльності з метою створення краси, що організується як емоційно-ціннісне пізнання світу і є формою художньо-образної комунікації із соціумом.

2. Художньо-творчий компонент передбачає оволодіння художньою практикою: зображувально-виражальними можливостями матеріалів, техніками зображення в різних видах образотворчого мистецтва (живопис, графіка, скульптура, дизайн, декоративне мистецтво) та особливостями художньо-творчого процесу; розвитку художньо-образного бачення, уяви, сприйняття.

3. Методичний компонент пов'язаний із формуванням професійних умінь майбутніх вихователів, необхідних для організації навчального процесу художньо-творчої діяльності (проектувальних, організаційних, комунікативних). Це передбачає: використання ціннісно-сислового, естетичного і духовного потенціалу образотворчого мистецтва в роботі з дошкільниками; вміння вивчати емоційно-чуттєву сферу дітей і позитивно впливати на неї; грамотний супровід образотворчої діяльності дитини, розуміння феномена дитячої творчості; вміння розробляти стратегію освітньої роботи з образотворчої діяльності для забезпечення комплексного розвитку особистості; моделювання середовища для розгортання образотворчості.

4. Рефлексивний компонент становлять здатності сприймати і аналізувати власне чуттєво-естетичне ставлення до образотворчого мистецтва; здійснювати контроль над своїми діями та діями дітей; своєчасної корекції процесу навчання; передбачення й оцінки наслідків своєї професійної діяльності.

Висновки із проведеного дослідження. Отже, художню культуру майбутнього

вихователя визначаємо як інтеграційну професійно значущу якість особистості, засновану на синтезі художньо-теоретичних знань, що дозволяють розглядати художню культуру як засіб всебічного розвитку майбутнього вихователя на емоційно-ціннісній основі; художньо-практичних умінь; досвіду художньо-творчої та педагогічної діяльності в галузі естетичного розвитку дошкільників. Формування художньої культури особистості майбутнього вихователя розуміємо як педагогічно керований процес опанування цінностей художньої культури суспільства в процесі художньо-творчої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гребенюк О., Гребенюк Т. Основы педагогики индивидуальности : [учебное пособие] / О. Гребенюк, Т. Гребенюк. – Калининград, 2000. – 572 с.
2. Дьяконов Г. Концепция диалога М.М. Бахтина – основа экзистенциально- онтологической психологии / Г. Дьяконов // Соціальна психологія. – 2006. – № 5(19). – С. 45–55.
3. Кабалевский Д. Педагогические размышления : избр. статьи и доклады / Д. Кабалевский. – М. : Педагогика, 1986. – 192 с.
4. Каган М. К вопросу о понимании культуры / М. Каган // Философские науки. – 1989. – № 5. – С. 78–81.
5. Лернер И., Журавлева И. Прогностическая концепция целей и содержания образования / И. Лернер, И. Журавлева. – М. : Ротапринт ИТП и МИО РАО, 1994. – С. 74–75.
6. Платонов К. Структура и развитие личности / К. Платонов / под ред. А. Глоточкина. – М. : Наука, 1986. – 255 с.
7. Сальдаева О. Художественное образование студента : целостная педагогическая система / О. Сальдаева. – М. : Дом педагогики, 2008. – 185 с.
8. Сластенин В. и др. Педагогика : [учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В. Сластенин, И. Исаев, Е. Шиянов ; под ред. В. Сластенина. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.
9. Тельчарова Р. Музыка и культура : личностный подход / Р. Тельчарова. – М. : Знание, 1986. – 64 с.
10. Чельшева Т. Непрерывное художественное образование как целостная образовательная система : теоретические аспекты : [монография] / Т. Чельшева. – М. : АПК и ПРО, 2001. – 128 с.